

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 15 (58)

Заснований в 1996 році

Рівне – 2017

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 15 (58). — Рівне: РДГУ, 2017. — 218 с.

Збірник наукових праць містить статті з компетентнісного підходу в загальній та вищій освіті, оптимізації процесу навчання української та іноземних мов, лінгводидактики, використання інноваційних освітніх технологій у дошкільних, загальноосвітніх і вищих навчальних закладах.

Матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних працівників, вихователів та вчителів, викладачів та студентів вищих навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний редактор) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Безкоровайна Ольга Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Войтович Ігор Станіславович – доктор педагогічних наук, професор (Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова);

Грицай Наталія Богданівна - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член Академії наук вищої школи України (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пелех Людмила Романівна - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пелех Юрій Володимирович - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Потапчук Тетяна Володимирівна - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Руденко Володимир Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський інститут слов'янознавства Київського славістичного університету);

Романишина Наталія Василівна - доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Сверлюк Ярослав Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 4 від 30.03.2017 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додатки до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. № 1 – 03/8 і від 30.03.2011 р. № 1 – 05/3).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Пластова, 39, Рівненський державний гуманітарний університет.

ISBN 966 — 7281 — 10 — 7.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2017

ФОРМУВАННЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Резюме. У статті розглядаються суть, компоненти та зміст профорієнтаційної компетентності учнів початкової школи. Розкрито методичні підходи до формування профорієнтаційної компетентності в учнів початкових класів у навчально-виховному процесі.

Ключові слова: профорієнтаційна компетентність, компоненти профорієнтаційної компетентності, система професійної орієнтації, професійне самовизначення, початкова школа, методичні підходи.

Постановка проблеми. У Державному стандарті початкової загальної освіти, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2011 р. № 462, передбачається реалізація компетентнісного підходу, що спрямовує навчально-виховний процес на досягнення результатів, якими є такі ієрархічно-підпорядковані компетентності учнів, як ключова, загальнопредметна і предметна [1]. Соціально-економічні перетворення в нашій державі на демократичних засадах залежать, в першу чергу, від рівня всебічної розвиненості та освіченості особистості, яка формується на основі компетентнісного підходу в системі освіти і відповідно профорієнтації. Тому, важливим постає завдання формування профорієнтаційної компетентності в учнів загальноосвітніх навчальних закладів починаючи з перших класів, що буде сприяти активному, мобільному, свідомому, обґрунтованому особистісно-зорієнтованому професійному самовизначенню випускників школи.

В контексті інформаційно-високотехнологічного прогресу, вдосконалення суспільних демократичних відносин, великої кількості професій та спеціальностей не просто забезпечити гармонійне співвідношення інтересів людини і потреб суспільства. Перед освітньою галуззю стоїть першочергове завдання: підготувати молодь до ефективної професійної діяльності в інноваційних структурах виробничої та невиробничої сфер країни. В цьому контексті важливим є не лише забезпечення компетентності в тій чи іншій галузі, а й адекватний вибір професійного шляху кожної людини, на що великою мірою впливає рівень сформованості професійного самовизначення, як складного особистісного утворення. Вирішенню цих завдань сприяють Закон України «Про освіту», Концепція державної системи професійної орієнтації населення, Державний стандарт початкової загальної освіти та інші державні документи. Ці документи спрямовують профорієнтаційну роботу з усіма верствами населення, яке вибирає чи переобирає професію і шукає роботу. Пропедевтичним тут виступає профорієнтація учнів початкової школи, які стоять на початковому етапі підготовки до вибору професії.

Аналіз досліджень і публікацій. Загальні підходи до розбудови теоретичних основ системи професійної орієнтації учнівської молоді закладені в працях відомих вчених у цій галузі: А.А. Вайсбурга, Д.О. Закатнова, М.М. Захарова, Е.Ф. Зеєра, В.П. Зінченка, Л.А. Йовайші, Є.О. Клімова, І.М. Назімова, Є.М. Павлютенкова, К.К. Платонова, М.С. Пряжнікова, О.Д. Сазонова, В.К. Сидоренка, В.Д. Симоненка, М.П. Тименка, Б.О. Федоришина, С.М. Чистякової, М.С. Янцура та ін.

Ідеї компетентнісного підходу реалізуються в компетентнісно-зорієнтованій освіті, яка спрямована на комплексне засвоєння знань та способів практичної діяльності, завдяки яким людина успішно реалізує себе в різних галузях своєї життєдіяльності [3; 8; 12; 13; 15 та ін.]. Компетентнісний підхід в системі освіти розробляли В.І. Байденко, В.О. Болотов, Л.С. Бондар, С.У. Гончаренко, І.В. Гушлевська, Д.Б. Ельконін, І.О. Зимня, В.В. Лаптев, О.С. Лебедев, Н.О. Селєзньова, В.В. Серіков, С.О. Сисоєва, Т.О. Строкова, І.В. Родигіна, Ю.В. Татур, І.Д. Фрумін, А.В. Хуторський, С.В. Шишов та ін.

Мета статті – обґрунтувати та визначити суть, компоненти і зміст профорієнтаційної компетентності учнів початкової школи та методичні підходи до її формування в навчально-виховному процесі.

Виклад основного матеріалу. У Державному стандарті початкової загальної освіти запропоновано модернізацію змісту освіти на засадах компетентнісного підходу. Традиційно мета шкільної освіти визначалася набором знань, умінь і навичок, якими має оволодіти учень. Сьогодні соціуму необхідні учні і випускники, готові змінюватись та пристосовуватись до нових потреб життя, оперувати й управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатись упродовж життя. А це значною мірою залежить не від отриманих знань, умінь і навичок, а від якостей, для позначення яких використовуються поняття компетенція та компетентність, які найбільше відповідають сучасному розумінню мети освіти. Не зупиняючись на поняттях компетенція і компетентність, які детально розкриті в працях відомих науковців, розглянемо суть та зміст профорієнтаційної компетентності в початковій школі.

Під компетентністю, як зазначається в Держстандарті початкової освіти, розуміється набута в процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватись на практиці [1]. Тому, розглядаючи компетентність, важливо враховувати не тільки те, що знає людина і якими методами вона користується, але й те, що рухає її діями, які погляди вона поділяє, як вона реагує на різні ситуації, до того ж все це розглядається не окремо, а в цілому. Крім цього, компетентність – це ситуативна категорія, тому що виражається в готовності до здійснення якоїсь діяльності в конкретних життєвих ситуаціях. Зовнішня дійсність структурується відповідно внутрішньої, а внутрішня, у свою чергу, відтворює вплив навколишнього середовища. Прояв компетентності можна оцінити лише на основі сформованої в людини сукупності умінь та її поведінкових реакцій.

Виходячи з цих позицій розглядається профорієнтаційна компетенція та компетентність, які ґрунтуються на розумінні професійної орієнтації як цілісної системи соціально-економічних, правових, психолого-педагогічних, медико-фізіологічних і виробничо-технічних заходів, спрямованих на забезпечення активного, мобільного, свідомого особистісно-зорієнтованого професійного самовизначення та трудового становлення людини з урахуванням своїх можливостей та індивідуальних особливостей і кон'юнктури ринку праці для повноцінної самореалізації та самоствердження в професійній діяльності. Вона є інтегрованою, динамічною науково-практичною системою взаємодії особистості і суспільства (різноманітною на різних вікових етапах розвитку людини), яка об'єднує процеси пізнання і аналізу професій, діагностики психофізіологічних якостей особистості, самоаналізу, самовиховання, професійних проб, вибору або перевибору певного виду трудової діяльності чи конкретної професії, адаптації в професії і тим самим забезпечує формування у молоді професійної перспективи, тобто планування та здійснення особистісного професійного і кар'єрного розвитку. [16] Профорієнтація здійснюється послідовно і цілеспрямовано в усіх загальноосвітніх навчальних закладах при вивченні всіх навчальних дисциплін, але безпосередньо вона закладена в Положенні про професійну орієнтацію молоді, яка навчається, яким визначено зміст початкового (пропедевтичного) етапу. [5] Цим і обумовлюється зміст **профорієнтаційної компетенції** учнів, яка розглядається як сукупність знань, умінь та індивідуальних особливостей (рис) у межах змісту професійної орієнтації, необхідних для виконання особистістю певних дій з метою розв'язання проблеми професійного самовизначення.

Професійне самовизначення – це не одноразовий вибір професії, а перманентний, активний, особистісно-зорієнтований процес самопізнання, формування інтересів, нахилів, основних та резервних професійних намірів щодо вибору форм навчання та навчального закладу, професійної перспективи, визначення напрямів перекваліфікації, який проходить через всі етапи навчальної та трудової діяльності людини. Складовими компонентами професійного самовизначення виступають: потреби, навчальні та професійні інтереси, нахили, переконання, установки, ідеали, ціннісні орієнтації, досвід, здібності, професійні наміри. Таким чином, структура професійного самовизначення включає в себе потребу, зміст якої складають мотиви. Потреба породжує різнопланові протиріччя. Діяльність особистості з усунення протиріч формує професійну спрямованість і професійну самосвідомість, які, в свою чергу, формують і розвивають професійний інтерес, котрий визначає нахили. Нахили спонукають особистість до перетворювальної діяльності. У процесі активної проби сил проходить перевірку самооцінка професійної придатності людини. Кінцевим результатом цього процесу є виникнення відповідного професійного наміру, який полягає у змісті індивідуального професійного плану особистості. [4; 6; 7; 9; 10; 16]

Виходячи з суті понять професійного самовизначення і компетентності можемо зробити висновок, що основою профорієнтаційної компетентності учня є професійне самовизначення як особистісне утворення. Таким чином, під **профорієнтаційною компетентністю** розуміють набуту в процесі життя і навчання професійну інформованість, яка складається із знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно відобразитись у практичній реалізації особистого професійного плану [20]. Результатом профорієнтаційної підготовки учнів 1-4-х класів, а отже і їх профорієнтаційної компетентності, повинні бути сформовані в них уявлення про предметно-перетворювальну діяльність людини та світ професій, позитивне ставлення до себе, суспільства, праці, професійної діяльності та навколишнього середовища [1; 5; 16].

Зміст профорієнтаційної компетентності школярів визначається змістом професійної орієнтації на відповідних етапах цієї роботи, що визначено державним документом [8] та результатами наукових досліджень [2; 6; 7; 10; 11; 16; 21 та ін.]. На **початковому** (пропедевтичному) етапі, який охоплює дошкільний вік і 1-4 класи, передбачається: ознайомлення дітей з деякими професіями; формування поваги до працівників, емоційно забарвленого позитивного ставлення до різних видів трудової та професійної діяльності, інтересу до пізнання своєї особистості; діагностика задатків, створення умов для реалізації здібностей дітей, проведення консультацій з батьками стосовно розвитку їх дітей; формування початкових загальнотрудових умінь і навичок, здатності до взаємодії з іншими в процесі діяльності, виховання загальної культури праці шляхом залучення до посильних видів трудової діяльності [5; 16; 20]. Отже, «персональний пакет» профорієнтаційної компетентності учнів початкової школи повинен включати наступні компоненти: **мотиваційний, когнітивний, діяльнісний**. Розглянемо зміст вказаних компонентів:

- **мотиваційний** – здатність до навчання; навички адаптації та мобільності; вміння досягати успіху в житті; бажання змінити життя на краще; інтереси та внутрішня мотивація; особисті практичні здібності; вміння робити власний вибір та визначати особисті цілі тощо;
- **когнітивний** – компетенції, пов'язані з пізнанням самого себе як суб'єкта професійного самовизначення; усвідомлення початкової потреби вибору професії; знання загальних правил вибору професії; знання загальних характеристик найпоширеніших професій; загальнотрудові знання, пов'язані з культурою праці;
- **діяльнісний** – пізнання власних індивідуальних особливостей і можливостей; реалізація та розвиток здібностей в різних видах предметно-перетворювальної діяльності; початкові загальнотрудові вміння і навички; здатність взаємодіяти з іншими в процесі діяльності; вміння виконувати посильні види трудової діяльності; початкове вміння складання загальної схеми індивідуальної освітньої траєкторії.

Розглянемо загальні методичні підходи до формування профорієнтаційної компетентності в учнів початкових класів у навчально-виховному процесі. Детальніше шляхи, форми, методи та засоби реалізації профорієнтаційної спрямованості вчителями початкових класів розкрито нами в ряді публікацій [16; 17; 18; 19]

та ін.]. Загальновідомо, що молодші школярі характеризуються малою диференціацією сприймання, яке тісно пов'язане з діями, практичною діяльністю та емоціями. У дітей цього віку з'являються такі важливі новоутворення, як довільність уваги, внутрішній план дії, рефлексія. В них слабо розвинута довільна увага, особливо її стійкість; вони конкретно мислять, мають нахили до механічного запам'ятовування, але, водночас, у них недостатньо розвинуті вольові якості, мають імпульсивний характер; капризні, вперті, довірливі, допитливі. Тому вибір професії здійснюється на рівні рольової гри через інтерес до зовнішньої її сторони. Але, як показують дослідження багатьох вчених [4; 6; 9; 14 та ін.], приблизно у 30% учнів стійкі професійні інтереси до обраної у майбутньому професії сформувалися вже у початковій школі. Діти орієнтуються в основному на професії, з якими пов'язані визначальні події в житті суспільства. Відбувається активне засвоєння суспільно цінних орієнтацій. Формою прояву інтересу до професії у молодших школярів є індивідуальна чи колективна гра. З цього випливає, що в цей період вчителями має проводитись підготовча робота з профорієнтації, тобто необхідно забезпечити готовність кожного учня до наступного свідомого професійного самовизначення. Досягнення цієї мети відбувається в процесі формування профорієнтаційної компетентності в учнів початкової школи. На основі системного аналізу нами було визначено наступні елементи профорієнтаційної роботи:

- ознайомлення дітей з рядом найпоширеніших професій, які доступні їх розумінню і охоплюють всю багатогранність професійного світу;
- формування поваги до трудівників, емоційно забарвленого позитивного ставлення до певних видів трудової діяльності, суспільно визнаних трудових цінностей;
- формування інтересу до пізнання своєї особистості; розвиток самосвідомості, розуміння себе, свого місця в суспільстві;
- діагностика і розвиток індивідуальних здібностей учнів в навчально-трудої та ігровій діяльності;
- формування реалістичного погляду на світ праці, його значення для конкретної людини і суспільства в цілому, впевненості у своєму майбутньому;
- проведення консультацій з батьками щодо розвитку дітей, залучення їх до самостійної пізнавально-трудої діяльності;
- формування початкових загальнотрудових знань, умінь і навичок, здатності до взаємодії з іншими в процесі різних видів діяльності;
- виховання загальної культури праці через залучення до посильних видів продуктивної трудової діяльності.

Таким чином, можна передбачити, що формування профорієнтаційної компетентності в учнів початкових класів досягається за рахунок реалізації таких компонентів системи профорієнтації, як професійна просвіта, попередня профорієнтаційна психодіагностика, професійне виховання та частково професійної активізації і професійної консультації, які детально розкриті нами в ряді публікацій [2; 16; 20; 21 та ін.]. При цьому в кожному зазначеному компоненті використовуються професіографічні матеріали, які повинен вміти знаходити вчитель і застосовувати їх у своїй роботі з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей початкової школи. Так як основною особливістю цих учнів є ігрова діяльність, яка переростає в навчальну, то під час проведення профорієнтаційної роботи перевага має надаватися активним та інтерактивним формам і методам: сюжетно-рольовим іграм; екскурсіям; іграм-вправам, іграм-змаганням, вікторинам, конкурсам, шарадам, кросвордам, ребусам, загадкам і т. п. Зрозуміло, що їх необхідно поєднувати і з традиційними методами, широко використовуючи сучасні інформаційно-технічні засоби навчання – звукозаписи, діа-, відео-, кінофільми, включаючи й мультимедіа, що дозволяє залучати учнів до діяльності або окремих дій, які відбуваються на екрані. Обираючи відповідні форми і методи профорієнтаційної роботи, вчителю необхідно враховувати, що вона повинна бути невід'ємною складовою навчально-виховного процесу в початковій школі.

Вчителі початкових класів, як свідчить аналіз практики їх роботи, по різному проводять професійну орієнтацію на уроках з усіх предметів та позакласних заходах. Найповніше в цій роботі реалізується професійна просвіта учнів і в першу чергу за допомогою подання відповідного профінформаційного матеріалу. На жаль, у масовій практиці рівень профорієнтаційної спрямованості уроків не відповідає вимогам науково-технічного і соціального прогресу, що не дозволяє повною мірою використати всі можливості занять для вирішення профорієнтаційних завдань. Тому з метою підсилення такої спрямованості всіх навчальних дисциплін вчитель повинен уміти проводити відбір профорієнтаційного матеріалу до уроків з урахуванням наступних критеріїв: доступність, комплексність, науково-практична значимість, оптимальність, органічний взаємозв'язок з навчальним матеріалом, системність, психолого-педагогічна доцільність, забезпеченість відповідними дидактичними засобами і відповідність вимогам економіки країни.

Як показує практика, профпросвіта в навчально-виховному процесі має проводитися вчителями з дотриманням наступних умов:

- зв'язок профорієнтаційного матеріалу з темою уроку, поглиблення його науковості, політехнічної спрямованості, практичної значимості, зв'язку з життям;
- вивчення матеріалу з профорієнтації на основі активного пошуку, створення проблемних ситуацій;
- забезпечення наступності і систематичності у формуванні профорієнтаційних знань і вмінь;
- включення інформації з різних сфер трудової діяльності людей, представників професій свого регіону, спираючись при цьому на принцип міжпредметних зв'язків;
- поєднання профорієнтаційних відомостей з практичною пробою сил на уроках, в гуртках, секціях, клубах, спеціалізованих школах (музичних, художніх тощо) і т.п.

Враховуючи всі ці критерії та умови, вчитель проводить профорієнтаційну роботу з молодшими школярами. Так, наприклад, після вивчення на уроках математики одиниці маси “кілограм” учням ставиться завдання: провести спостереження за роботою продавця продуктового магазину і з’ясувати, з чим і як він працює, чи спілкується з людьми, які знання йому необхідні. Після цього на уроках трудового навчання діти, під керівництвом учителя, виготовляють макети терезів, ваг, товарів, грошей з різних матеріалів. Потім проводиться профорієнтаційна виховна година у формі гри, де учні по черзі за бажанням виконують розподілені ролі. У грі задіяні всі школярі разом із вчителем. Після завершення гри проводиться аналіз діяльності «продавців» і з’ясовується, хто краще виконав цю роль. Така форма профпросвіти дає можливість не лише сформулювати в учнів уяву про конкретну професію, але й усвідомити професійно важливі якості, необхідні людям цієї професії.

Найбільшою мірою формуванню профорієнтаційної компетентності сприяє освітня галузь “Технології”, метою якої є формування і розвиток в учнів технологічної, інформаційно-комунікаційної та основних компетентностей для реалізації їх творчого потенціалу і соціалізації у суспільстві. Технології у початковій школі є однією з ланок неперервної технологічної освіти, що логічно продовжує дошкільну освіту, створює базу для успішного опанування учнями технологій основної школи та здобуття професійної освіти. Зміст цієї освітньої галузі реалізується за такими змістовими лініями: ручні техніки обробки матеріалів, технічна творчість, декоративно-ужиткове мистецтво, самообслуговування та ознайомлення з інформаційно-комунікаційними технологіями [1], тому у школярів формується уявлення про професії цих галузей. Домінуючим тут виступає трудове навчання, програмою якого для початкових класів передбачено формування в учнів потреби в праці, доступних уявлень про трудову діяльність дорослих, про професії і виробництво, виховання поваги до праці людей. Любов до праці і бажання трудитися можна виховати лише у праці, якраз тому приблизно 80% часу на уроках трудового навчання відводиться на виконання трудових завдань. Тому вчитель, складаючи план-конспект уроку відповідно раніше розробленого плану профорієнтаційної роботи, висуває відповідну мету і включає до нього профорієнтаційний матеріал. Це, як правило, знайомство з визначеною професією, інструментом, технологією виробництва, навчання певних трудових операцій і прийомів, виховання професійно важливих якостей, вивчення школярів за раніше наміченим планом чи поєднання всіх цих завдань.

Профпросвіта вчителями початкових класів спрямовується перш за все на ознайомлення дітей з професіями їх батьків, рідних. При цьому проводиться не лише обговорення цих професій у класі, але й організуються екскурсії на підприємства і в організації, безпосередньо на робочі місця, де працює тато чи мама, дідусь або бабуся учня. Їх запрошують до школи на класні години, де вони розповідають про свою роботу, дарують, за можливості, продукцію своєї праці. При цьому створюється атмосфера довіри, розповідь проводиться щиро, правдиво, емоційно, що виховує у дітей повагу до людей цих професій.

Використання різноманітних форм і методів професійної просвіти сприяє активізації діяльності учнів у вивченні світу професій, що вимагає від учителя вміння проводити пошук відповідної професіографічної інформації, робити її відбір і систематизацію згідно загальноприйнятої класифікації професій та оформляти у вигляді інформаційних професіограм для молодших школярів. Цьому певною мірою сприяють підготовлені нами відповідні навчальні посібники та ряд професіографічних довідників і понад 750 професіографічних карток, які знаходяться в лабораторії з профорієнтації при кафедрі технологічної освіти РДГУ.

Але цим не закінчується робота з формування профорієнтаційної компетентності у молодших школярів, а продовжується на основі комплексного підходу, реалізуючи попередню профорієнтаційну діагностику, активізацію, консультацію та виховання. Попередня профорієнтаційна психодіагностика у початкових класах пов’язана з вивченням особистості учня в сім’ї і школі з використанням доступних для вчителя методів. У практичній роботі вчитель під час бесід з дітьми, їх батьками та іншими членами сім’ї, спостерігаючи за учнем вдома під час відвідувань, з’ясовує – склад сім’ї, професії і спеціальності батьків, їх освіту, посаду, яку вони займають; характер впливу сім’ї на школяра, рівень розвитку навичок самообслуговування, участь в домашній праці, ступінь самостійності у виконанні домашніх навчальних завдань; справу, якій намагаються навчити вдома, ким хочуть бачити батьки свою дитину в майбутньому і чому та інше. Вивчення особистості учня в школі проводиться за допомогою різноманітних методів: спостереження за навчально-трудою діяльністю дітей, аналіз результатів цієї діяльності, в першу чергу, трудових завдань, опитування школярів, (усне і письмове, індивідуальне та фронтальне): бесіди, анкетування тощо. Така робота сприяє отриманню інформації про ставлення учнів до навчання і окремих предметів; про процес розумового (увага, пам’ять, мислення, уява, здібності) розвитку дитини від класу до класу та формування в них відповідних загальнотрудових якостей (громадська та трудова активність, відповідальність, ставлення до праці і людей праці (фізичної і розумової), сумлінність, ініціативність, старанність, акуратність, дисциплінованість, організованість, наполегливість та ін.); задатки до різних видів діяльності (організаційні, комунікативні, артистичні, музичні, художні, природничі, практичні і т. п.); улюблені заняття у вільний час (праця, ігри рухливі чи спокійні, моделювання, малювання, заняття музикою, прогулянки на природі чи містом і т. д.); переважаюче коло спілкування (батьки, дорослі, однолітки, друзі) та ін. Результати вивчення особистості школяра вчителі систематизують і заносять до спеціального щоденника або діагностичної профорієнтаційної карти, які побудовані на основі відповідної концепції системно-структурного розуміння особистості. Найчастіше використовується діагностична карта особистості, яка розроблена на основі функціонально-динамічної структури особистості.

Отримані таким чином відомості допомагають вчителям планувати і організувати профорієнтаційну

роботу з учнями на основі її гуманізації та диференціації, уникаючи знеособлення, зрівнялівки, дозволяючи своєчасно виявляти та розвивати творчих і обдарованих дітей. Результати попередньої профдіагностики використовують для активізації бажань школярів до самопізнання і самовдосконалення. При цьому вивчаються не тільки особистісні властивості учнів, а проводиться діагностико-корекційна робота з ними у підготовці їх до свідомого вибору майбутньої професії шляхом спрямованого формування в них необхідних професійно важливих якостей. Попередня профорієнтаційна психодіагностика повинна проводитися систематично на основі спільної співпраці вчителя зі шкільним психологом і учнем та його батьками. За її результатами будується профконсультаційна робота як з учнями, так і з їх батьками. Все це сприяє підготовці молодших школярів до професійного самовизначення, яке вони здійснюють після закінчення основної школи.

Вивчення особистості школярів тісно пов'язується з їх вихованням і розвитком. Оскільки профорієнтаційна робота є органічною складовою частиною навчально-виховного процесу, то в першу чергу вчителі повинні спрямовувати її на виховання у дітей стійкого інтересу до потрібних суспільству професій, які відповідають особливостям кожної людини. Наявність інтересу до праці і готовність працювати є одним з найважливіших показників зрілості особистості. Тому виховання молодших школярів в праці, в колективі є основою їх подальшого свідомого професійного самовизначення. Враховуючи особливості учня, вчителі, за допомогою відповідних прийомів, розвивають наявні задатки, згладжують негативні риси характеру і т. д. Деякі діти мають добре виражені нахили, але у більшості школярів вони приховані або й зовсім відсутні. Вчителі, виявивши задатки, вказують на них дитині та її батькам, допомагають в розвитку і формуванні нахилів та здібностей. Таке виховання і розвиток вчителі здійснюють на всіх уроках та в позаурочний час шляхом безпосереднього впливу на учня, а також через його товаришів і батьків.

Висновки. Таким чином, формування профорієнтаційної компетентності в учнів початкової школи реалізується через такі компоненти системи професійної орієнтації як професійна просвіта, попередня профорієнтаційна психодіагностика, професійне виховання, а також – професійна активізація і професійна консультація, які ґрунтуються на основі професіографії. При цьому необхідно підкреслити, що вся ця робота має проводитися з урахуванням не лише вікових особливостей дітей, але й останніх досягнень психолого-педагогічної науки. Дослідження не висчерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Подальший науковий пошук може бути пов'язаний з визначенням шляхів та освітніх технологій формування профорієнтаційної компетентності в учнів як початкової, так і основної та старшої школи, як в освітній галузі «Технології», так і в інших освітніх галузях, а також під час позакласної і позашкільної роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт початкової загальної освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2011 р. № 462 // Початкова школа. – 2011. – № 7. – С. 1-18.
2. Зінченко В.П. Концепція профорієнтації учнівської молоді / В.П. Зінченко, М.П. Тименко, Є.М. Павлютенков, М.С. Янцур // Психолого-педагогічні новини. Інформ. бюлетень АПН України. – 1994. – №3.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с.
4. Павлютенков Е.М. Управление профессиональной ориентацией в общеобразовательной школе / Е.М. Павлютенков. – Владивосток: Изд-во ДГУ, 1990. – 176 с.
5. Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається. Затверджено наказом Міносвіти, Мінпраці і Мін-ва у справах молоді і спорту України 02.06.95 р. № 159 (30) 1526 // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1995. – № 15. – С. 2-7.
6. Профорієнтаційна робота із школярами: метод. посібник для вчителів / за ред. М.П. Тименка. – Рівне: РОІУВ, 1992. – 130 с.
7. Пряжников Н.С. Профессиональное самоопределение. Теория и практика / Н.С. Пряжников. – М.: Академия, 2008. – 320 с.
8. Родигіна І.В. Компетентісно орієнтований підхід до навчання / І.В. Родигіна. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. – 96 с.
9. Сазонов А.Д. Профессиональная ориентация учащихся: учебное пособие / А.Д. Сазонов, В.Д. Симоненко, В.С. Аванесов [и др.]. – М.: Просвещение, 1988. – 223 с.
10. Сидоренко В. Наукові основи професійного самовизначення школярів / Віктор Сидоренко // Трудова підготовка в закладах освіти. – 1999. – № 1. – С.33-39. – № 2. – С.30-35. – 2000. – № 1. – С. 48-53.
11. Ткаченко С. Професійне самовизначення школярів / Сергій Ткаченко // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2009. – №3. – С. 32-37.
12. Трубочова С.Е. Умови реалізації компетентісного підходу в навчальному процесі / С.Е. Трубочова // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. – К.: „К.І.С.», 2004. – С. 53-56.
13. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А.В. Хуторский // Ученик в общеобразовательной школе. – М.: ИОСО РАО, 2002. – С. 135-157.
14. Чистякова С.Н. Профессиональная ориентация школьников. Организация и управление / С.Н. Чистякова, Н.Н. Захаров. – М.: Педагогика, 1987. – 160 с.
15. Янцур М.С. Профорієнтаційна компетентність учнів основної школи, яка формується в процесі трудового навчання / М.С. Янцур // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: збірник

- наукових праць; наукові записки РДГУ. Вип. 8 (51). – Рівне: РДГУ, 2014. – С.101-106.
16. Янцур М.С. Професійна орієнтація і методика профорієнтаційної роботи: навчальний посібник: курс лекцій / М.С. Янцур. – К.: Видавничий дім «Слово», 2012. – 465 с.
17. Янцур М.С. Професійна орієнтація учнів початкової школи в процесі трудового навчання / М.С. Янцур // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: збірник наукових праць; наукові записки РДГУ. Вип. 14. – Рівне: РДГУ, 2001. – С. 39-44.
18. Янцур М.С. Профорієнтаційна робота вчителями початкової школи / М.С. Янцур // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: збірник наукових праць; наукові записки РДГУ. Вип. 26. – Рівне: РДГУ, 2003. – С.129-134.
19. Янцур М.С. Реалізація вчителями початкових класів профорієнтаційної спрямованості у навчальному процесі / М.С. Янцур // Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск 5. – Глухів: РВВ ГДПУ, 2004. – С. 6-13.
20. Янцур М.С. Словник-довідник з професійної орієнтації: навч. посібник / М.С. Янцур. – К.: Видавничий дім «Слово», 2013. – 176 с.
21. Янцур М.С. Теоретичні засади розвитку системи професійної орієнтації учнівської молоді в сучасних умовах / М.С. Янцур // Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія “Педагогічні науки”. Випуск 9. – Глухів: ГДПУ, 2007. – С. 114 – 124.

Н.С. ЯНЦУР. ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФОРИЕНТАЦИОННОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ В УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Резюме. В статье рассматриваются сущность, компоненты и содержание профориентационной компетентности учащихся начальной школы. Раскрыты методические подходы к формированию профориентационной компетентности в учащихся начальных классов в учебно-воспитательном процессе.

Ключевые слова: профориентационная компетентность, компоненты профориентационной компетентности, система профессиональной ориентации, профессиональное самоопределение, начальная школа, методические подходы.

N.S. YANTSUR. THE FORMATION OF VOCATIONAL COMPETENCE IN ELEMENTARY SCHOOL CHILDREN

The summary. The article discusses the essence, components and content of vocational competence of elementary school children. Solved methodical approaches to formation of vocational competence of pupils of initial classes in the educational process.

Key word: vocational competence, the components of vocational competence, the system of professional orientation, professional self-determination, elementary school, methodical approaches.

Рекомендовано до друку.

Д-р пед. наук, проф., член-кор. АПСН І.В. Малафік.

Одержано редакцією 20.02.2017 р.

УДК: 37. 016: 808. 1

Н.І. БОГДАНЕЦЬ-БІЛОСКАЛЕНКО

ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ В КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

Резюме. Автором статті звертається увага на коло читання в контексті оновлення програм, яке є надто важливим для сучасного школяра. Адже від того, якого рівня твори буде читати дитина, залежить рівень її естетичного сприйняття та літературної грамотності. Автором проаналізовано коло авторів з попередньої та оновленої програм. Закцентовано увагу на літературному доробку сучасних письменників для дітей та їх значущих і маловартісних творах. Деякі імена викликають сумнів щодо їх необхідності у навчальній програмі. Оскільки підручник – це основна навчальна книга і графоманським, маловартісним творам та авторам не місце у такій програмі. Частина рекомендованих авторів пишуть для підлітково-юнацької аудиторії, деякі лише дебютували у 2015, 2016 роках. Чи мають місце такі «свіжі» твори молодих авторів у навчальній програмі та чи етично їх ставити в один ряд з класиками, відомими іменами як Д. Павличко, Л. Костенко, О. Іваненко, Олександр Олесь, В. Нестайко? Кожен твір має пройти перевірку часом, бути апробований дітьми, мати рецензії, відгуки тощо.

Ключові слова: літературне читання, література для дітей.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Літературна освіта є важливою складовою всебічно розвиненої особистості, оскільки впливає на формування культурних та життєвих цінностей людини, вміння усвідомлювати, критично осмислювати, оцінювати, зіставляти різні сутності, прояви буття.

Основна мета літературної освіти – виховання творчого та уважного читача із самостійним критичним мисленням, формування гуманістичного світогляду, загальної культури, естетичних смаків особистості [3, 48].

Нагадаємо, що література для дітей – це літературні твори різних жанрів, адресовані дітям відповідного віку, задовольняють їхні емоційні, естетичні й етичні запити.

©. Н.І. Богданець-Білоskalенко, 2017

ЗМІСТ

<i>Іванова Л.І.</i> Реалізація завдань формування життєвої компетентності молодшого школяра засобами кейс-технології.	3
<i>Плугіна А.П.</i> Реалізація компетентнісного підходу в освітньому процесі початкової школи.	5
<i>Підлужна Г.В.</i> Компетентнісний підхід до розвитку критичного мислення молодших школярів на уроках української мови.	8
<i>Сіранчук Н.М.</i> Принцип градуальності – методичний принцип формування лексичної компетентності учнів початкової школи.	11
<i>Ткачук О.С.</i> Сутність фонетико-орфоепічної компетентності молодших школярів.	14
<i>Коваленко О.М.</i> Шляхи оптимізації вивчення української мови як державної в сучасній початковій школі.	17
<i>Приходько О.Ю.</i> Принципи інтеграції ключових компетентностей у концепції нової української школи (на матеріалі мовно-літературної освітньої галузі).	19
<i>Семашкіна Г.М., Харечко Н.В.</i> Проблеми формування природознавчої компетентності у дітей молодшого шкільного віку.	22
<i>Маліновська Н.В.</i> Педагогічні детермінанти мовленнєвої готовності дитини до навчання у школі.	25
<i>Лесняк Н.В.</i> Компетентнісний підхід у викладанні образотворчого мистецтва.	28
<i>Цепова І.В.</i> Формування комунікативної компетентності учнів першого класу засобом інтеграції видів мистецтв на уроках розвитку зв'язного мовлення.	32
<i>Ганжа М.В.</i> Педагогічні проблеми естетичного виховання: інтерактивний підхід їх вирішення.	35
<i>Кантур Г.А., Остапук М.С.</i> Формування морально-етичних цінностей молодших школярів у процесі вивчення української мови.	39
<i>Владимирова А.Л.</i> Естетичне виховання молодших школярів засобами національного пісенного фольклору як один із спектрів життєвих компетентностей.	41
<i>Суржук Т.Б.</i> Індивідуальний і диференційований підходи до формування навички читання першокласників.	44
<i>Артемова Ю.І.</i> Навчання перифразуванню як засобу розвитку комунікативної компетенції учнів.	48
<i>Бабій Н.Б.</i> Актуальність збереження соціокультурних традицій в руслі впровадження інновацій у початковій школі.	52
<i>Вітюк В.В.</i> Робота над словниковими словами у першому класі.	55
<i>Гамза А.В.</i> Формування у молодших школярів текстотворчих умінь у процесі вивчення дієслова.	58
<i>Янцур М.С.</i> Формування профорієнтаційної компетентності в учнів початкової школи.	61
<i>Боданець-Білокаленко Н.І.</i> Формування змісту літературного читання в контексті викликів сьогодення.	66
<i>Бісовецька Л.А.</i> Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках у початковій школі.	70
<i>Дмитрієва О.В., Годунова Н.Б.</i> Використання сучасних інформаційних технологій на заняттях з країнознавства Англії та Сполучених Штатів Америки.	75
<i>Дуброва А.С.</i> Освітньо-виховні можливості інформаційно-комп'ютерних технологій у навчанні і вихованні молоді.	77
<i>Матвієнко О.В.</i> Інноваційна діяльність в освіті як фактор підвищення її якості та ефективності.	80
<i>Федчук Л.І.</i> Компетентнісно зорієнтовані технології в структурі практичних занять з методики навчання української мови.	84
<i>Годунко Л.В.</i> Запровадження інноваційних методів навчання у рамках нової концепції викладання іноземних мов у початкових школах Словацької Республіки.	87
<i>Павленко А.С.</i> Формування та становлення особистості дитини через соціальні інститути спілкування.	90
<i>Гужанова Т.С.</i> Педагогічні умови своєчасного розвитку мовлення дитини в перші роки життя.	93
<i>Захарчук З.О.</i> Підготовка партитури навчального тексту до опрацювання її на уроках літературного читання з молодшими школярами.	96
<i>Кучма Т.В.</i> Особливості викладання іноземної мови у початкових класах.	99
<i>Козіцька О.А., Тупальська Г.О.</i> Особливості вивчення функціонування контамінованих складних конструкцій у сучасному мовознавстві.	103
<i>Сенчило А.В.</i> Пізнавальна самостійність як складова розвитку критичного мислення молодших школярів.	104
<i>Шалівська Ю.В.</i> Особливості комунікативно-мовленнєвого розвитку молодших школярів на уроках читання.	107
<i>Шульжук Н.В.</i> Проблема сучасного підручника з української мови для учнів середньої та старшої школи.	110
<i>Златів Л.М.</i> Проблеми у викладанні української мови професійного спрямування в контексті сучасних підходів.	113
<i>Костолович Т.В.</i> Чинні підручники з сучасної української мови для вищої школи як засіб формування професійної комунікативної компетентності майбутніх вчителів.	117
<i>Грозан С.В.</i> Компетентнісна модель професійного розвитку майбутнього вчителя.	121
<i>Гетманчук Н.О.</i> Компетентнісно орієнтоване вивчення синтаксису у вищому навчальному закладі.	124
<i>Шевчук Т.Б.</i> Особливості формування лексичної компетенції майбутніх вчителів початкових класів.	127
<i>Іовхімчук Н.В.</i> Мовленнєво-комунікативна культура як складова іміджу майбутніх вчителів початкової школи.	131
<i>Дідур Н.А.</i> Методика формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів початкової школи	

у процесі психолого-педагогічної підготовки.	133
<i>Данилюк О.К.</i> Формування культури професійного спілкування майбутнього вчителя початкових класів у процесі вивчення курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)».	137
<i>Романюк С.З.</i> Інноваційні підходи до навчання лінгвістичних дисциплін майбутніх учителів початкової школи.	140
<i>Рудницька Н.Ю., Тарнавська Н.П.</i> Підготовка майбутніх фахівців до застосування сучасних технологій математичної освіти у дошкільному навчальному закладі та початковій школі.	144
<i>Артемова О.І.</i> Психологічні та педагогічні креативні технології у професійній підготовці вчителя початкових класів.	148
<i>Колесник Н.Є.</i> Підготовка майбутніх учителів початкової школи до використання сучасних новітніх цифрових технологій у творчій діяльності учнів.	152
<i>Онишків З.М.</i> Змістовий компонент підготовки майбутніх учителів до впровадження освітніх інновацій у початковій школі.	155
<i>Степанова О.І.</i> Формування культури мовлення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах реалізації компетентнісного підходу.	158
<i>Дубасенюк О.А.</i> Компетентнісний підхід як чинник професіоналізації вищої освіти.	161
<i>Кононко О.Л.</i> Емоційний профіль майбутнього педагога: суть, напрями та умови формування.	164
<i>Лук'яник Л.В.</i> Методичні основи роботи вчителя з використання інформаційних технологій у розробці електронних засобів навчального призначення для початкової школи.	168
<i>Антончук О.М.</i> Духовний аспект підготовки майбутніх учителів-словесників.	171
<i>Семенець С.П.</i> Особливості методичної підготовки майбутніх учителів математики в умовах реалізації концепції розвивального навчання.	174
<i>Вітвицька С.С.</i> Середовищний підхід у підготовці магістрів освіти до професійно-педагогічної діяльності. ...	177
<i>Мельничук Ю.Ю.</i> Використання інтерактивної дошки під час викладання філологічних дисциплін у вищій. ...	179
<i>Чернюшок О.В.</i> Особливості розвитку креативної складової у підготовці майбутніх художників-педагогів на заняттях з композиції.	182
<i>Горобець І.А.</i> Цілі та зміст формування іншомовної компетенції у говорінні студентів мовних спеціальностей в умовах глобалізації суспільства.	187
<i>Процько Є.С.</i> Гендерна рівність при вивченні іноземних мов у середніх та вищих закладах освіти: аналіз сучасних вітчизняних досліджень.	191
<i>Бондарук Я.В.</i> Вплив соціальних мереж та Інтернет-ресурсів на вивчення англійської мови студентами-філологами.	194
<i>Грицай Н.Б., Демчук В.В.</i> Реалізація змісту професійної підготовки фахівців з біології у Рівненському державному гуманітарному університеті.	197
<i>Романюк С.К.</i> Застосування тестування на заняттях з англійської мови за професійним спрямуванням у вищому навчальному закладі.	201
<i>Мартинюк А.П., Губіна А.М.</i> Навчання діловому письму іноземною мовою в магістратурі немовних вищих навчальних закладів.	204
<i>Маковська Г.Я., Пархоменко О.Т.</i> Міжкультурна складова підручників з іноземної мови для вищих навчальних закладів технічного спрямування.	208
<i>Тишко Н.М.</i> Типологія стратегій для формування професійно орієнтованої англомовної читацької компетентності майбутніх інженерів.	210
<i>Відомості про авторів.</i>	214